

خودکار آمدند؟

نگاهی به خودکار آمدی تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان در زمان آموزش مجازی و حضوری

مهکامه حسینی ■ فاطمه سلیمانی نعمتی ■

مدرس دانشگاه فرهنگیان، دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی

یکی از موضوعات مهم در پژوهش‌های علوم تربیتی، موفقیت و کارآمدی تحصیلی است، زیرا علاوه بر آنکه می‌تواند به‌عنوان معیاری برای سازه‌سازی فراگیر با محیط آموزشی و موفقیت در آینده در نظر گرفته شود، بیانگر موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف‌یابی و توجه به رفع نیازهای فردی نیز هست [۱].

با توجه به اهمیت شغل معلمی و تأثیر موفقیت تحصیلی دانشجومعلم در عملکرد آنان در جایگاه معلمی، بسیار مهم است که عوامل مؤثر بر کارآمدی تحصیلی دانشجویان شناسایی و کنترل شوند. خودکارآمدی تحصیلی بخشی از باورهای خودکارآمدی عمومی است که بر نظریه باورهای خودکارآمدی بندورا مبتنی است؛ باورهای خودکارآمدی تحصیلی به‌عنوان قابلیت درک فرد در انجام وظایف لازم برای رسیدن به اهداف تحصیلی تعریف شده است [۲].

با شیوع ویروس کرونا، آموزش حضوری دانشجویان کاملاً به‌صورت مجازی تبدیل شد که چالش‌هایی را در زمینه آموزش عالی در پی داشت. آموزش مجازی نوعی فناوری آموزشی است و بر محور ارزش‌هایی نظیر فردمحور بودن، یادگیری مستقل،

خودراهبر و فعال مبتنی است [۳]. استفاده از اینترنت، قابلیت‌های اجتماعی و روزآمد بودن را در دانشجویان ارتقا می‌دهد [۴].

لذا با توجه به تأثیرات مذکور و متنوع آموزش مجازی بر وضعیت تحصیلی دانشجویان، چالش‌ها و کاستی‌های موجود، همچنین نواقص امکانات و بستر الکترونیک و از طرف دیگر اهمیت خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان سبب شد در تحقیقی به مقایسه خودکارآمدی تحصیلی آنان در دوره آموزش کاملاً مجازی با دوره آموزش کاملاً حضوری پرداخته شود. زیرا آموزش مجازی تجربه‌ای است جدید که ضمن قابلیت‌های تقویت‌کنندگی خودکارآمدی تحصیلی، ویژگی‌هایی دارد که به خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان آسیب می‌رساند.

تحقیق مذکور مطالعه‌ای توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. این مطالعه در سال ۱۴۰۰ با هدف مقایسه خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان در دوران کرونا و قبل از آن، همچنین ارائه بهترین راهکارها برای داشتن خودکارآمدی تحصیلی بالا در دانشجویان ورودی ۹۷ دانشگاه فرهنگیان و پردیس نسبیته تهران انجام شد. علت انتخاب دانشجویان ورودی ۹۷ این است که دانشجویان ورودی ۹۷، هم آموزش حضوری و هم آموزش مجازی را تجربه کرده‌اند. به‌منظور سنجش باورهای خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان، از پرسش‌نامه استاندارد خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان اون و فرامن استفاده شده است. این آزمون سؤالاتی دارد که از خیلی کم تا خیلی زیاد در مقیاس لیکرت با نمرات ۱ تا ۵ امتیازدهی می‌شوند و مواردی همچون یادداشت‌برداری دانشجویان، سؤال پرسیدن، توجه در کلاس، استفاده از رایانه و غیره را می‌سنجد. مجموع نمرات حاصل از همه سؤالات این آزمون، میزان خودکارآمدی تحصیلی را در دانشجویان نشان می‌دهد. به‌منظور مقایسه خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان در دوران آموزش مجازی با حضوری، هر سؤال در دو بخش از دانشجویان پرسیده شد: یکی در مورد دوران آموزش حضوری و یکی در مورد آموزش مجازی. پرسش‌نامه به‌صورت مجازی تهیه و نشانی آن در گروه‌های مربوط به دانشجویان ورودی ۹۷ پردیس نسبیته توزیع شد و از دانشجویان خواسته شد صادقانه پاسخ‌دهند.

اطلاعات به‌دست‌آمده نشانگر آن هستند که خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان در حد متوسط قرار دارد، اما خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان در دوره حضوری بالاتر از دوره آموزش مجازی است.

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش، آموزش مجازی و حضوری مکمل یکدیگرند و هر کدام از آن‌ها نواقصی دارند که دیگری آن را کامل می‌کند. بنابراین، برای داشتن خودکارآمدی تحصیلی بالا در اکثریت دانشجویان، باید به هر دو نوع آموزش توجه شود. در جدول روبه‌رو مواردی که در هر یک از انواع آموزش مجازی و حضوری کارآمدی بیشتری دارد، نشان داده شده است.

آموزش مجازی	آموزش حضوری	مورد (گزینه)
کمتر	بیشتر	یادداشت‌برداری هنگام سخنرانی استاد
کمتر	بیشتر	شرکت در بحث‌های کلاسی
برابر	برابر	پاسخ به یک سؤال سخت
برابر	برابر	پاسخ به یک سؤال آسان
بیشتر	کمتر	داشتن آزمون‌های چهارگزینه‌ای
کمتر	بیشتر	داشتن آزمون‌های تشریحی
برابر	برابر	انجام تحقیق
کمتر	بیشتر	گوش‌دادن به موضوعات مشکل‌دار در سخنرانی استاد
کمتر	بیشتر	توضیح یک مفهوم برای دانشجوی دیگر
کمتر	بیشتر	درخواست از استاد برای توضیح مبحثی که نفهمیده‌اند
بیشتر	کمتر	سطح نمرات درسی دانشجویان
کمتر	بیشتر	تسلط دانشجویان بر مطالب
کمتر	بیشتر	شرکت در انجمن دانشجویی
کمتر	بیشتر	شرکت در فعالیت‌های فوق‌برنامه
برابر	برابر	جلب احترام استادان
بیشتر	کمتر	شرکت منظم در کلاس درس
بیشتر	کمتر	شرکت منظم در کلاسی که کسل‌کننده است
بیشتر	کمتر	ایجاد این تفکر در استاد که توجه لازم را در کلاس دارند
برابر	برابر	درک مفاهیم مشکل‌دار کتاب
برابر	برابر	فهمیدن مطالب درسی
کمتر	بیشتر	انجام محاسبات ریاضی
بیشتر	کمتر	آشنایی با فضای مجازی و کار با رایانه
کمتر	بیشتر	تسلط یافتن بر بیشتر مطالب مربوط به درس محاسباتی
بیشتر	کمتر	صحبت خصوصی با استاد، به‌منظور آشنا شدن با او
برابر	برابر	ارتباط‌دادن مطالب درس‌های مرتبط با هم
کمتر	بیشتر	به چالش کشیدن عقیده استاد در کلاس درس
کمتر	بیشتر	استفاده مفید از کتابخانه
بیشتر	کمتر	مطالعه مداوم و باطمینان به جای یادگرفتن باشتاب
کمتر	بیشتر	تسلط بر مطالب مربوط به درسی که علاقه ندارند

میزان کارآمدی هریک از آموزش‌های حضوری و مجازی در بخش‌های گوناگون

طبق نمرات به‌دست‌آمده، آموزش حضوری خودکارآمدی تحصیلی بالاتر از آموزش مجازی است، اما در هر دو حالت خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان در حد متوسط است. با مطالعه این جدول می‌توان نتیجه گرفت، برای بالا بردن میزان خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان، بهتر است از آموزش ترکیبی استفاده کرد تا نقص‌ها و کمبودهای آموزش حضوری با استفاده از آموزش مجازی برطرف شود. به‌عنوان مثال، در آموزش‌های حضوری استفاده از فضای مجازی و رایانه افزایش یابد، فرصت بیشتری برای تعامل با استادان به دانشجویان داده شود، درس‌های کسل‌کننده را به‌صورت مجازی برگزار کرد، تمامی کلاس‌های یک درس حضوری نباشند تا دانشجویان منظم‌تر در کلاس حضور یابند. در امتحانات از آزمون‌های چهارگزینه‌ای بیشتر استفاده شود. مطابق تحقیق کیان در سال ۱۳۹۳ تعامل دانشجویان و استادان در آموزش مجازی بیشتر است [۳]. زراعتی و همکاران نیز در سال ۱۳۹۴ به مقایسه تأثیر دو روش آموزش سخنرانی و آموزش مبتنی بر شبکه بر ارتقای عملکرد تحصیلی دانشجویان پرداختند. آن‌ها به این نتیجه دست یافتند که آموزش مجازی از نظر دستیابی به اهداف آموزشی، محتوا، شیوه، توالی و نوع مطلب و آزمون مطلوب است؛ ضمن آنکه دو روش آموزش مجازی و سنتی بر میزان یادگیری دانشجویان تأثیر یکسانی داشته است [۵]. در پژوهش استیونز و همکاران در سال ۲۰۲۱ که پس از تغییر سریع آموزش حضوری به برخط صورت گرفت، مشخص شد برخلاف تحقیقات پیشین که از تفاوت معنی‌داری بین موفقیت تحصیلی در آموزش حضوری و مجازی پشتیبانی نمی‌کرد، آموزش برخط با نتایج یادگیری و نمرات بالاتر مرتبط است [۶] و این موضوع با نتیجه پژوهش حاضر هم‌سوست.

نتیجه‌گیری

هر کدام از آموزش‌های حضوری و مجازی مزایایی دارند. برای کسب خودکارآمدی تحصیلی بالا که به موفقیت تحصیلی دانشجویان منجر می‌شود، باید از آموزش ترکیبی استفاده کرد و با خلاقیت و ایجاد روش‌های جذاب تعاملی، نقص‌های مشخص‌شده در جدول را برای آموزش مجازی برطرف کرد تا بدین‌وسیله دانشجویان از خودکارآمدی بهینه و مطلوب برخوردار شوند.

برخلاف تحقیقات پیشین که از تفاوت معنی‌داری بین موفقیت تحصیلی در آموزش حضوری و مجازی پشتیبانی نمی‌کرد، آموزش برخط با نتایج یادگیری و نمرات بالاتر مرتبط است و این موضوع با نتیجه پژوهش حاضر هم‌سوست.

منابع

۱. رحیمی، فاطمه؛ سیدمیرنسب، هنگامه؛ علمدار، الهه؛ کمالی، کوروش و خوشه مهری، گیتی (۱۳۹۶). ارتباط خودکارآمدی با موفقیت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران. نشریه پژوهش پرستاری ایران. خرداد و تیر ۱۳۹۷. دوره ۱۳. شماره ۲.
 ۲. سعادت، سجاده؛ اصغری، فرهاد و جزایری، رضوان (۱۳۹۴). «رابطه خودکارآمدی تحصیلی با استرس ادراک‌شده. راهبردهای مقابله‌ای و حمایت‌های اجتماعی ادراک‌شده در دانشجویان گیلان». مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. دوره ۱۵. شماره ۱۲.
 ۳. کیان، مریم (۱۳۹۳). چالش‌های آموزش مجازی: روایت آنچه در دانشگاه مجازی آموخته نمی‌شود. مجله دانشگاهی یادگیری الکترونیکی. دوره ۵. شماره ۳.
 ۴. گل محمد نژاد بهرامی، غلامرضا (۱۳۹۴). نقش استفاده از اینترنت بر خودکارآمدی، انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی. دانشگاه علوم پزشکی تبریز. نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. آبان ۱۳۹۴. دوره ۸. شماره ۴.
 ۵. زراعتی، محسن؛ زکی پور، مهدی و آقابراریان، نبی‌الله (۱۳۹۴). مقایسه تأثیر دو شیوه آموزش سخنرانی و مبتنی بر شبکه بر ارتقای عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشجویان علوم پزشکی مازندران. نشریه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. دوره ۸. شماره ۴.
6. Stevens, G., Bienz, Tobais, Wali, Nidhi, Condie, Jenna & Schismenos, Spyros (2021), "Online University Education Is The New Normal; But Is Face To Face Better." Interactive Technology And Smart Education, Id; Covidwho-1349860.